

Archeologické muzeum Šatlava v České Lípě se otevřelo veřejnosti i s katovským mečem

22. 02. 2011 18:55

Archeologické muzeum Českolipska Šatlava dnes otevřeli slavnostním přestřižením pásky náměstkyně hejtmana Lidie Vajnerová, ředitel Vlastivědného muzea a galerie v České Lípě Zdeněk Vitáček a starostka města Hana Moudrá. Otevření se zúčastnil také náměstek hejtmana Vít Příkaský a senátor Karel Kapoun. Muzeum je nyní otevřeno pro veřejnost od 23. února do 30. listopadu letošního roku.

„Je to mimořádný přínos pro celé Českolipsko. Zrekonstruovaná budova šatlavy, která byla financována 11,6 milionem korun z ROPu a 7,7 miliónem korun šlo z prostředků Libereckého kraje je zároveň ozdobou města. Ať sem přichází hodně spokojených návštěvníků,“ řekla náměstkyně hejtmana, která si prohlédla jednak celou expozici v přízemí, včetně katovského meče, a ale i depozitář v patře, který tak má ulevit prostorám vlastivědného muzea.

Ředitel muzea Zdeněk Vitáček se radoval, že jeho myšlenka na vybudování archeologického muzea ve městě je hotova.

„Na nápad využít bývalou šatlavu jsem přišel 1. listopadu 1994. A vidíte, je 22. února 2011 a už otevíráme,“ poznamenal s úsměvem s tím, že je to velká sláva, neboť muzea se otevírají tak jednou za sto let.

Na dvě stě zájemců (tolik vězňů prý tu nikdy nebylo) si pak prohlédlo nejen stálé expozice muzea a ochutnalo chléb a čistou vodu, ale prohlídlo si i další nově zrekonstruované prostory budovy bývalé městské šatlavy, včetně odborných pracoven archeologů, laboratoř a nový depozitář.

Městská šatlava a projekt archeologického muzea

Masivní kamenná stavba městské šatlavy je přistavěna k vnitřní straně středověké městské hradby, široké v těchto místech více než dva metry. O vězení v České Lípě hovoří kniha útrpného práva již v roce 1572, jeho ztotožnění s dnešní stavbou č.p. 189 ve Věžeňské ulici je však hypotetické. V nejstarší části objektu, datované stavebně historickým průzkumem do poloviny 16. století, bylo při záchranném archeologickém výzkumu zjištěno rozšířené základové zdivo a ve dvou místnostech pod úrovní dnešní podlahy kulturní vrstva s keramickými fragmenty ze 14. – 15. století. Zda tyto reliktů odkazují na starší středověkou stavbu v těchto místech, nelze ovšem s jistotou rozhodnout.

Nejstarší dochovanou část pozdně středověkého vězení představovala přízemní budova, která byla v období baroka zvýšena o patro a v 19. století přestavěna v klasicistním stylu. Budova je tak svědkem proměn napříč staletími a patří k nejvýznamnějším historickým památkám České Lípy. Do roku 1765 se v České Lípě nacházela také mučírna, její lokalizace ale není z písemných pramenů známa. Mohla se pochopitelně nacházet v místní šatlavě, která funkci městského vězení plnila až do roku 1935. V osmdesátých a devadesátých letech minulého století byl objekt zcela opomíjen a částečně využíván jen jako sklad. Tím došlo k zanedbání veškeré péče a údržby památkově chráněného objektu a z významné stavební dominanty se stala chátrající budova.

Vedení Vlastivědného muzea a galerie v České Lípě započalo své snahy o rekonstrukci a využití objektu k muzejním účelům již v roce 1995. Základní stavebně historický průzkum byl zpracován F. Gabrielem a J. Smetanou (Národní památkový ústav ú.o.p. v Ústí nad Labem) v roce 1996.

V roce 1998 vzniklo ve Vlastivědném muzeu a galerii v České Lípě samostatné archeologické a speleoantropologické pracoviště, které započalo intenzivní zpracovávání archeologického sbírkového fondu, bohatou vědecko-výzkumnou činnost a výkon regionální archeologické památkové péče. Zřízením tohoto pracoviště se otevřely i zcela nové možnosti v odborných aktivitách muzea. Vystala proto nutnost vybudovat pro nové pracoviště odpovídající zázemí a rovněž nové expozice, které by laickou i odbornou veřejnost více seznamovaly s archeologií a unikátními nálezy.

Projektovou dokumentaci pro rekonstrukci šatlavy zpracoval ateliér pro rekonstrukce historických staveb GIRSA AT s.r.o. Praha v roce 1999. Cílem rekonstrukce se stalo vybudování nového archeologického muzea pro Českolipsko.

Od roku 2003 je objekt ve vlastnictví Libereckého kraje. Kraj společně s Vlastivědným muzeem a galerií v České Lípě, které je jeho příspěvkovou organizací, se od počátku snažily získat finanční prostředky na záchranu chátrající budovy a její využití pro umístění archeologického pracoviště a expozic.

V roce 2007 byla zpracována Agenturou regionálního rozvoje v Liberci, za finanční podpory Libereckého kraje a Evropské unie, žádost a studie proveditelnosti. V roce 2008 předložil Liberecký kraj projektovou žádost do Regionálního operačního programu NUTS II Severovýchod. Projekt byl úspěšný a ještě téhož roku byla zahájena jeho realizace. Projekt byl spolufinancován Evropskou unií z Evropského fondu pro regionální rozvoj. Generální rekonstrukce objektu probíhala od počátku roku 2009 do poloviny roku 2010. Po rekonstrukci

jsme zahájili budování stálých expozic a vlastního archeologického a speleoantropologického pracoviště.

Nově jsou budovány tři samostatné expoziční celky, které podrobněji představujeme níže:

I. Jeskynní archeologie neboli speleoarcheologie

Speleoarcheologie se v posledních dvou desetiletích významně rozvíjela v pískovcových oblastech severních a severovýchodních Čech, kde se společným úsilím řady archeologických i přírodovědných institucí podařilo objevit desítky nových lokalit v prostředí výjimečném pro dochování pestrého materiálu umožňujícího paleoekologickou rekonstrukci krajiny. Schránky drobných měkkýšů, zvířecí kosti, zuby či rohovina, stejně jako rostlinné pyly, zbytky zuhelnatělých dřev, semen a plodů, nalézaných vedle archeologických nálezů, poskytují unikátní sondu do životního prostředí člověka v dávné minulosti. Skalní dutiny totiž uchovávají četné informace paleoekologického charakteru. Nejde o místa archeologických "pokladů", ale pouze při nejpečlivěji vedených interdisciplinárních výzkumech poskytují mimořádně hodnotné informace o charakteru a proměnách přírodního prostředí, o klimatu, lidských aktivitách v minulosti i jak se krajina dokázala či nedokázala s lidskými zásahy vypořádat.

Na výzkumech jeskyní a skalních převisů a jejich odborném zpracování se archeologické pracoviště VMG v České Lípě dlouhodobě podílí a mnoho aktuálních poznatků ze širokého období od lovecko-sběračského pravěku po současnost je představeno v nové expozici „jeskynní archeologie“. Zaklenuté suterénní prostory nejstarší části budovy šatlavy navozují dojem podzemních dutin a seznamují veřejnost jak s vlastní vědeckou disciplínou speleoarcheologie a speleoantropologie (obecněji zaměřené vědy o člověku a jeskyních), tak s nejzajímavějšími nálezy ze skalních dutin od pravěku po období druhé světové války a současnosti. Jmenujme například unikátní ložkovitou nádobu pravděpodobně kultovního významu z mladší doby kamenné z Dubska, vzácně dochovaný amforovitý hrnec z přelomu bronzové a železné doby nalezený pod skalní stěnou na Kokořínsku, zlatou keltskou minci z Kristovy jeskyně v Českém ráji nebo nálezy ze středověkých dehtařských pracovišť v okolí Bezdězu. Nechybí ani nálezy z romantické krajiny Českého Švýcarska, které ve středověku nebylo zdaleka tak divoké a nedotčené, jak by se dnes mohlo zdát. Výrazně je také ve skalních dutinách zapsáno období posledních pěti staletí (novověku), kde jsou památkami historických událostí především cenné skalní nápisy. Archeologicky se podařilo zdokumentovat i několik skalních lokalit z období závěru druhé světové války, zejména v Českém ráji, podobně jako trampskou historii využívání pískovcových převisů a jeskyní.

Menší část expozice je věnována také zajímavým jeskynním lokalitám v jiných oblastech Čech, Moravy a Slezska. K nejvýznamnějším patří Jeskyně Na Špičáku na Jesenicku s mimořádným souborem 4000 skalních nápisů, maleb a rytin od pozdního středověku po období druhé světové války, včetně výjimečného renesančního výjevu klečících postav pod křížem. Tyto objekty byly v letech 2003 – 2010 komplexně zdokumentovány speleoantropologickým pracovištěm VMG v České Lípě v rámci výzkumného projektu Správy jeskyní České republiky. Představeny jsou také méně známé a zajímavé lokality s novověkými jeskynními nálezy: Nedobytná jeskyně v ještědském krasu a Ledové sluje v Národním parku Podyjí.

II. Nejstarší historie České Lípy a středověké hrnčířství

Archeologické výzkumy několika posledních desetiletí významně přispěly k poznání středověké podoby České Lípy a umožnily alespoň zčásti nahlédnout do každodenního života obyvatel zdejšího regionu. Přestože jsou výsledky výzkumů zpřístupněny zatím jen v malé míře, umožňují alespoň předběžnou představu o nejvýznamnějších objevech a zajímavých archeologických nálezech z prostředí života českolipských měšťanů, ale i řemeslníků, především hrnčířů. Ti žili v samostatné předměstské čtvrti v širším prostoru dnešní Hrnčířské ulice. Právě rozsáhlá hrnčířská produkce typické světle pálené a červeně malované keramiky je jedním z nejcharakterističtějších rysů hmotné kultury České Lípy od konce 13. do 16. století, tak jak ji známe z archeologických pramenů. Při výzkumu městských parcel byly ale také objeveny hračky, doklady domácích prací, pozůstatky kožených výrobků nebo nejrozumnější středověké železné nářadí, z nichž část je v expozici představena.

III. Vězeňský kout

Hrdelní právo bylo v České Lípě aplikováno již od 14. století. Představitelem soudnictví v České Lípě byla městská rada. Celý průběh procesu, včetně výsledků při tortuře (mučení), zapisoval městský písař do tzv. knihy útrpného práva. Mučení jako součást výsledku bylo zrušeno roku 1776. Vykonavatelem útrpného výsledku a rozsudků byl kat či popravčí. Poslední českolipský kat Franz Friedrich Nessel se v roce 1766 přestěhoval do Vratislavi v dnešním Polsku. Českolipské popraviště stávalo asi 1 km jižně od města na tzv. Galgenbergu, přibližně na křižovatce dnešních ulic Hrubínova a U Kola, a zaniklo po roce 1765. Expozici českolipského hrdelního práva doplňují ukázky některých mučících nástrojů a katovský meč.

Infobox

Virtuální prohlídka středověké České Lípy prostřednictvím infoboxu je jedním z lákadel nového archeologického muzea. 3D model možné podoby města a jeho bezprostředního okolí v pokročilém 14. století odráží dosavadní výsledky archeologického, historického a stavebně-historického bádání.

Pomocí dotykové obrazovky se návštěvníci budou moci rovněž seznámit s oficiálně zpřístupněnými jeskyněmi Čech, Moravy a Slezska v péči Správy jeskyní České republiky.

Otevírací doba

Muzeum bude pro veřejnost otevřeno 10 měsíců v roce, vždy od 9:00 do 17:00 hod. (s obědovou přestávkou od 12:00 do 13:00 hod.). Zavíracím dnem je pondělí a mimo sezónu (březen, duben a říjen – prosinec) též úterý.

Na pobočce bude možné zakoupit pohlednice a některé publikace.

Mgr. Vladimír P e š a a Petr J e n ě, autoři expozic Archeologického muzea Českolipska

archeologové a speleoantropologové VMG ČL

Ing. Zdeněk V i t á ě k, ředitel a zoolog

Vlastivědné muzeum a galerie v České Lípě,
příspěvková organizace Libereckého kraje
Nám. Osvobození 297, 470 34 Česká Lípa

www.muzeumcl.cz